

שמעתא למיקתא

ליון פי"ד / פרי יוגט / היתשעי"ב
קחילת) / חתיכי הישיבות) - רמות'ב

האם קידוש לבנה "ברוב עם" הוא בשלשה או בעשרה

א. ברוב עם הדרת מלך. ב. כל אחד מברך לעצמו. ג. קיום מצוה בצוותא. ד. כמה אנשים חשיב רב עם. ה. יותר משתים או עשרה. ו. חלק צבור (ביטול מעלת ברוב עם הדרת מלך).

א. ברוב עם הדרת מלך

איתא **בברכות** (נב) דרביס העוסקים בתורה ולא ברכו על האש במוצאי שבת, מפסיקים לימודם ואחד מברך לכולם ומוציאם ידי חובתם, ואע"ג דצריכים לשתוק ולשמוע ברכתו ואיכא משום ביטול בית המדרש, וא"כ היה טוב יותר שיברך כל אחד לעצמו אפילו הכי הא עדיפא משום **"ברוב עם הדרת מלך"**. וכן פסק **השו"ע** (סי' רצח סעי' יד).

וע"י **במ"א** (סי' ז סעי' לב) דאע"פ דמבאר מזה דמבטלים בית המדרש משום ברוב עם, היינו דוקא כי הוא ביטול ישעיה מועטת וע"כ לא חשו חכמים, אבל בלא"ה אין לבטל לימוד משום רוב עם. ולפי דברי ותיבות הא דחידשו חז"ל דמבטלן ת"ת לקריאת המגילה משום ברוב עם, וכן פסק **השו"ע** (סי' תרפ"ד סעי' א), והרי בכל המצות הדין כן, אע"כ דשאני מגילה דיאינו ביטול לשעה מועטת.

וי' בשער היציון (סי' ריג אות ג) שכתב דברוב עם הוא משום "הידור מצוה", ועיני לקמן בלשון הביאור הלכה. **ובחי' אדם** (כלל ה אות יז) כתב דברוב עם הוא "מצוה מן המובחר".

ב. כל אחד מברך לעצמו

והנה מוכח מדברי השי"ס ברכות שם דמעתל "ברוב עם" מתקיימת כשרבים מקיימים מצוה (כגון הבדלה, מגילה וכד') ע"י אחד מהם מוציאם אחרים ידי חובתם ואפילו מבטלים ת"ת משום זה, אבל לא כשכל אחד מברך לעצמו, אע"פ שנמצאים יחד.

אלא דע"י **בארוחות חיים** (הל' ציצית סי' כה) שכתב שנשאלה שאלה לא מן החכמים אם י' או ג' מותעפים בטלית א' כאותם אם יברכו כלם או לא. והשיב שכלם מברכים אם א' מברך וכלם עונין אמן מידי דהוה אסוכה אחד מברך והאחרים עונין אמן או כלם מברכים. וכן הביא **הב"י** (אורח סי' לב). **והר"מ** (סי' ה אות ז) הוסיף שכן כתב **אבודרהם** (עמ' יז) ולכן נהגו בבית הכנסת שאחד מברך בקול רם לתוציא את שאינו ביקי וכן בתפילין, ע"כ. וז"ל **השו"ע** (סי' ח סעי' א) אם שנים או שלשה מתעטפים בטלית כאחת (פ"י בפי"ג אהת), כולם מברכים. ואם רצו, אחד מברך והאחרים עונין אמן. והביא **בביאור הגר"א** (שם) שמקור דין זה הוא מהא דאיתא

בתוספתא (הברכות פ"ו ה"ח) וצוה שהיו עשר מצות כל אחד ואחד מברך לעצמו, היו עושין כולן מצוה אחת אחד מברך לכולן, ע"כ. וכתב **במ"ב** (סי' ק"ג) דמשום ברוב הדרת מלך איתני עלה.

ומשמע הארוחות חיים והשו"ע הרשות בי"ד אם רוצים א' מוציא את כולם או כל או"א מברך לעצמו. ולכאורה ס"ל דבכל גוונא יש משום מעלת ברוב עם. וכן נקט **בבאן העיון** (סי' קסח) דאף אם מברכים בזה אחר זה וישמע ברכת חבריו כולם כולם גוונא ברוב עם ומהא דשנינו במס' ברכות בענין הבדלה י"ל דשאני התם שהם לומדים וכל א' אינו שומע ברכת חברו, ע"כ. והביאו

הרע"א (סי' ח על סעי' ט).

ואתלה **בביאור הגר"א** (שם) דקדק מלשון השו"ע דמשמע מדבריו דיותר נכון דאיתא כ"א מברך לעצמו, ליתא דדוקא א' מברך לכולם לכתחילה כמ"ש בפ"ח ברכות וב"ד לשון התוספתא עשרה כ"ו היו עושין מצוה אחת א' מברך לכולן יחיד כ"ו וכן בפ"י דברכות לאחר המזון כ"ו וכן בברכת המוציא ובהמ"ז ושאר ברכות כמ"ש שם, ע"כ. וכן מבאר **במ"א** (סי' קסח סעי' ב, סי' תלב סעי' ו, סי' תרפ"ט סעי' ז) דדוקא כשא' מוציא את השני איכא משום רוב עם ולא בשתחלקים. ועייניו (סי' ריג סעי' ז) שהביא **דברי התוספתא** הנ"ל שא' יברך לכולם (וכת' ש' ע"פ המב"י ח"א סי' קי"ג דאפי' לא בא החיוב לכולם בב"א) וכן נקט **החי' אדם** (כלל ה אות יז), וכן מבאר **בתוספתא שבת** (סי' ריג סעי' ז) וע"י **במב"ט** (סי' קי"ג) שביאר בזה "דמשמע למי' יחד לברך ברכה א' על כולם, וכולם עונין אמן היא הדרת מלכו של עולם הקב"ה, וכשמברך כל א' לעצמו אינו הדרת מלכו". **והגרי"א** (סי' ח סעי' א) כתב בשלשון השו"ע משמע דיותר טוב שכולם יברכו, ובאמת אדרבה לכתחילה יותר טוב שאחד יברך ויוציא את האחרים משום ברוב עם הדרת מלך וכדלקמן בסימן רצ"ח סי"ד אך לא נהגו עכשיו כן ואפשר משום שאין הכל בקיאין להתכוון לצאת ולהוציא, ע"כ.

ג. קיום מצוה בצוותא

אלא לכאורה צ"ע **מהמ"א** (סי' ז סעי' לב) שהביא שהתפלל בבית הכנסת **ברבים** משום שיש רוב עם הדרת מלך אע"פ שהדין הוא שכל אחד מהתפלל לעצמו, כמבאר **בשערי** (סי' קדבד). וכן הוא **במ"א** (סי' ז סעי' כה) שכתב שאם יש שתי בתי כנסיות ואחד יש בו ברוב עם מצוה להתפלל בו יותר.

וע"י חלק דאיכא תרי גוונ' "ברוב עם", א' שכחולם יוצאים יד"ח ע"י אחד מדיו שומע כעונה כמבאר לעיל [אלא דע"י **במ"ב** (סי' ו סעי' ד) שמסק דאין מוציאם את הבקי בברכות השחר בפחות מעשרה. וע"י בזה **בביאור הלכה** (סי' ט"ז ד"ה בפחות). ועיני עוד **במ"א** (סי' ט סעי' ו) ו**במ"ב** (סי' ט סעי' ב) לענין ברכת ק"ש וברכה מ"ז]. ב' כשרבים מקיימים המצוה בצוותא (אלא שהפעלה בראייה עדיפא וע"כ בטליתו של המדרש כדי שא' יברך לכולם). וכן מוכח מהש"ס **יומא** (וי' א) הובא להלן, שאמרו שיש מעלת ברוב עם בראיית הכהן עושה העבודה בכהמ"ק. וב' ההי"ב **בגין שלמה** (ח"ב סי' יג ד"ה אכן לדעת, עייניו ב"ה היצוא). ולפי' ז' בתפלה שאין א' מוציא את חברו שיש ברוב עם, אלא שהוא מטעם צוותא. [ומהא דיומא יש ללמוד שאם רבים צופים קיום מצוה (כפדיון בכור וכדו') ולא עוסקים בעצמם גופא איכא מעלת ברוב עם. וכן מבאר **במ"ב** (סי' קד"ב סעי' א) שכתב דמצוה להיכנס לבהכ"נ לראות כשמוציאין ומכניסין הספר תורה משום ברב עם הדרת מלך].

ד. כמה אנשים חשיב רב עם

אלא דאיתני יש לדון י"כ כמה אנשים מקראים מעלת "ברוב עם" הדרת מלך". והנה מציינו **בשו"ע** הנ"ל פסק דאם שנים או שלשה מתעטפים בטלית כולם מברכים ואם רק אחד מברך והאחרים עונין אמן, ע"כ. וכתב **המ"ב** (סי' ק"ג) דא"י מבאר עובר כולם משום ברוב עם ויגיישו אע"פ שהשו"ע כתב "אם רוצה" דמשמע דכולם יברכו, מ"מ לכתחילה יותר טוב שא' יברך ויוציא את האחרים משום ברוב עם, אך לא נהגו עכשיו כן ואפשר שאין הכל בקיאין להתכוון לצאת ולהוציא], וכן מבאר **בשו"ע** (יו"ד סי' יט סעי' א) דבשנים איכא משום ברוב עם וע"י **בתבואות שור** (סי' יט סעי' ח) שכתב דהשו"ע איירי משום ברוב עם]. ואע"פ **בשטותפא** (שם) שהיא מקור דין זה כמ"ל כתוב עשרה, ובשלשון ז' הביא **במ"א** (סי' ריג סעי' ב), מ"מ כפי' תלמי' ושאר מקומות הג"ל מבאר שעשרה לאו דוקא. וכן מוכח מדברי **המ"א** (סי' קסח סעי' ב) וע"י **במ"ד** (ה"ב סעי' א) וע"י **במ"ב** (סי' ק"ג) שכתב שיש מעלת ברוב עם הוי בגי', אבל לא ב'. והביאו **הכס"מ** (כלל א' אולם מהתוספתא הג"ל מבאר דלא כדבריו אלא אף בשבת איכא משום ברוב עם. וכן פסקו גם רוב מינה וכן **בחי' אדם** (כלל ה אות יז) שכתב שכל מצוה שיוכל לעשות בחבורה יעשה בחבורה ולא ביחיד משום ד"ברוב עם הדרת מלך" ובמנחות (סב) משמע דשלשה הוי רוב עם, ע"כ. ולכאורה צ"ע אמאי לא הביא מדברי השו"ע ודעימיה שמבאר דע"כ בגי' איכא משום רוב עם. וכן מבאר **במ"א** (כלל ה אות יז) גופא דב"ב סעי' ו).

וגדולה מזו יש לתמוה על **המ"ב**, שהרי מבאר לעיל שגם דעתו מסכמת דב"ב או ג' איכא משום ב"רוב עם", וכן מבאר בדבריו בסי' רי"ז (סי' קס"ג), ומאידך בסימן תכ"ו כתב **בביאור הלכה** (על סעי' ב ד"ה אלא) דאע"פ שדמינא מותר לקדש הלחנה אפילו ביחיד מ"מ לכתחלה מצוה לעשותה ברוב עם, ולהכי אם יודע שיוצמד לו לברך בעשרה לאחר אינו ימים עד ליל עשירי צריך להמתין, וכמ"ש **במ"א מבטושטש** (סי' תבח), ולפי מה שהוכיח החי' אדם הג"ל דבשלשה נמי נקרא ברוב עם א"כ בשביל עושה להמתין עד ליל יו"ד ודברט בחורף בימי הענינים. ע"כ. ולכאורה צ"ע אמאי לא נקט בפשוט דאף ב"ב וע"כ בגי' סעי' ו]. ואין חלקן ב"ב קידוש לבנה דאיכא משום קבלת פני השכינה עליו. אמאי לא הביא מדברי **המ"א מבטושטש** דאף בשביל עושה להמתין ברוב עם בכל המצות, וכן הוא **בהמ"א** הנ"ל שהביא מקור דברי הביאור הלכה].

ואולם לפי החילוק הג"ל דאיכא תרי גוונ' "ברוב עם" ינחא. דעד כאן לא אמרין דב"ב או ג' סגי לרוב עם אלא כשאחד מוציא את חברו והמצוה נעשית מכת שניהם ע"י שומע כעונה וע"כ סגי א' בשניהם או שלשה, משא"כ היכן דברוב עם הוא מטעם צוותא דכל אחד עושה המצוה בעצמו "במעמ"ל רב עם, דלענין זה לא דנו החי' אדם ודעימיה כמה אנשים בענין שיהיה בהם משום צוותא. וכן מתבאר מהראייה שהביא החי' אדם שם דהתם איירי בכהנים העושים העבודה בצוותא. ואע"פ שהביא הלכה איירי לענין קידוש לבנה מ"מ הרי למעשה המנהג לאומרו כל אחד בפני"ע ואין אחד מוציא את השני וא"כ ליכא אלא משום ברוב עם על צוותא.

ה. יותר משתים או עשרה

וע"י **במ"א** (סי' ז סעי' לב) שמבאר דאפילו על יותר מעשרה יש משום רוב עם, וכן משמע **מהמ"א מבטושטש** (שם), וכן פסק הלדאי **המ"ב** (סי' קנ"ג סעי' א). וכן מבאר **ביומא** (ע' ה) הוראה כהן גדול כשהוא קורא אהרן ורואה ע"י ושערי הוראה פר' ושערי השרפין אינו רואה בהן גדול כשהוא קורא ואלא מפני שאינו רשאי אלא שהיתה דרך רוחקה ומלאכת שניהן שוה כאחת, והקשו פשוטא מהו ותימא כדריש קידוש דאמר ריש לקיש וא"ל על מעברין על המצוה ומאי מצוה. בר' עם הדרת מלך קמ"ל. ע"כ. (ואפשר שזהו כוונת הפוסקים הנ"ל שכתבו ב' או שלשה כ"ו ללמוד שכל שמוסיף איכא הידור טפ"ל). וע"י **בדברי יהושע** (ח"א סי' צ' ד"ה והנה לעמ"ד פשוט) האם נשים מצטרפות לרוב עם. ועיני עוד **בביאור הלכה** (סי' תר"ד) שדרך חלון לא מצטרפים לרוב עם, ועיני בזה **דברי יהושע** (שם ד"ה ג' זה נ"ר פשוט).

ו. לחלק צבור (ביטול מעלת ברוב עם הדרת מלך)

אלא די' לדון האם מותר לחלק צבור, כגון לצורך אבילים שיוכל כל א' להיות שי"ץ ע"מ לתת זכויות לנפטר או דלמא יש לחוש בכל כגון דא משום ביטול מעלת ברוב עם.

והנה **בש"ס** יומא הג"ל מבאר שהיוצא אינו עובר איסור מחמת ביטול מצות ברוב עם הדרת מלך. אלא די"ל דשאני התם שאינם משתתפים בעשיית המצוה ולא עוסקים בה אלא רק צופים וע"כ אפשר דקיל טפי.

וע"י בסי' קנ"ג סעי' א' לענין זימון שכתב י' שאכלו אינם רשאים ליחלק כ"ו, ישעיה ח' ונ"ל, וכן חלקים כ"ו לכל חבורה עד עשרה, ואין אין חלקים עד שיהיו עשרים. וכתב' עליו **המ"א** דאז יכולים ליחלק, אם ירצו, ונ"ל דה"ה בשעה אינן מחויבים ליחלק, רק אם ירצו נתחלקם. וביאר **המ"ב** (סי' א) היינו דלא אמרין עוד יותר להתחלק כ"ו יותר להתחלק כ"ו יותר למה שדעתו אדרבה שמוצה מן המובחר שלא להתחלק בין בעשרים ובין בעשרה משום ברוב עם הדרת מלך רק דמדינא לא איסור דבר' אם יתחלקו ויש שחולקים ע"ז וס"ל ליה שיש בכל כת ג"כ מקצת רוב עם וגם נתקיים מצות ברכת זימון בכל חד וחד ולהכי שקולים הם ויכול לעשות זימון שיצא אפילו לכתחלה, ע"כ. ולפי"ז י"ל דה"ה בי"ד דרבי במח' הנ"ל. אלא די' לדחות דכ"ו ע"י שאין להתחלק בי"ד כי שאני זימון שאם מתחלקים יש נמי עוד אמירת זימון ויש כאן דב"ב מצות, משא"כ בתפלת י"ד כ"ו כ"ו משום ברוב עם החלק אם מתחלקים אין ריבוי תפלות.

ובגין שלמה (שם ד"ה פיהו) כתב שאם לא התחילו יכולים להתחלק, אבל אם התחילו איסור. ועייניו שנקט שמסתבר שאפילו רק התחילו לומר פסד"ז (שאינו יודע לאמרם בצבור) ועדיין לא אמרו ישתבש וברכו אסור להם להתחלק כלל כ"ו דכבר התחילו לומר שירות ותשבחות לפני הקב"ה ברוב עם. ו**האג"מ** (יו"ד סי' א אות ז) סתם בזה דאין להתחלק כלל כי מבטלים מעלת ברוב עם. ודעת **הגר"ש** "צ"ל (הליכוש פ"ה אות א) דמותר לצבור להתחלק למנינים נפרדים לצורך שני אבילים וכיו"ב, אך יש להשתדל במדת האפשר שלא לעשות כן משום ברוב עם הדרת מלך. וצ"ע בטעמו ואפרכו כי הוי כשתה דחקה. שו"י **במגיה בגין שלמה** (שם) שהביא **מתשובת** לדיוקן חיים (סי' ה) שהתיר בכה"ע ע"מ שאכלו יוכל לומר רב וכ"ו כי יש בזה גמ"ח עם המתים.

מסקנא דדינא-

העולה מדיוקן א' שנים או שלשה שמקיימים מצוה, לכתחילה יוציא א' את חברו בברכה משום "ברוב הדרת מלך", ואפילו מבטלים ת"ת לשעה מועטת לצורך זה. אך לא נהגו עכשיו להוציא א' את השני ואפשר משום שאין כולם בקיאין להתכוון לצאת ולהוציא, ומ"מ יש מצוות שנהוגים רבים לעשות כן כגון בקידוש בשבת וכדו'. ו' רבים שמקיימים מצוה בצוותא כגון תפלה, קידוש לבנה וכדו' יש משום ברוב עם (א' כשאין א' מוציא את חברו), וכן כשרבים צופים קיום מצוה (כפדיון בכור וכדו'), ומעלה זו א' פחותה ממעלה הראשונה. ג' י"א שבאופן זה (שמקיימים המצוה בצוותא) די בשלשה למעלה רוב עם וי"א שצריך עשרה, ולמעשה במקום שיש חשש כלשהוא להפסיד המצוה יש לסמוך על המקילים. וזה מעיקר הדין, אבל לכל הדעות כל שמתרבים אנשים יש מעלה גדולה יותר.

האם אפשר לברך שהחיינו על פרי המתקיים על עצי במדך כל השנה

בש"ת **לקחץ אפר** וכן **שלמה** [להג"ש קלוגר סי' צב] נשאל האם יש לברך שהחיינו על מחמת אתרוג, והשיב דמי שבירך שהחיינו על נטילת לולב ודאי אין לו לברך עוד על אכילת המוקמת, והוי ברכה לבטלה, כי לדינא דש"ס הוי עיקר הברכה בשעת הראיה אלא דנהגו טעם להתמתן עד שעת האכילה אבל אם כבר בירך בשעת הראיה אין לו לברך והוי ברכה לבטלה.

ומשמע דס"ל דמצד עצם הפרי אפשר לברך שהחיינו על האתרוג, אלא דכוין שבירך שהחיינו על נטילת הלולב אין לו לחזור ולברך שוב שהחיינו בשעת האכילה.

אולם **הכתב סופר** [א"ח סי' נג] נשאל נמי כיצ"ב אם יש לברך שהחיינו על חתיכת אתרוג שמרקחים אותו, וספק השואל הינו מחמת דיעקא דדינא הוא דמברך על הראיה וכוון שבירך שהחיינו בשעת נטילת לולב אפשר שכבר יצא בברכת שהחיינו, והשיב דמה דפשיטא ליה לשואל דמברכים שהחיינו דאתרוגים אלו שאנו יוצאים בהם יד"ח לולב שברך כבר עליהם בשעת הנטילה, לפום הדין נ"ר דבדבר זה עצמו ולי"ע, דאתרוגים שלנו לא נגמרו ולא נתבטלו כל צרכם ואינו נהגו מהפ"ר עצמו רק אחר תיקון גדול

ועתהובת מיינא שוניה והול"ז לענין ברכת שהחיינו כמ"ש מהמ"ב סי' ורמ"א ס"ג, ועוד לו שמתקיים משנה לשנה בקרקע אין מברכין שהחיינו ואתרוג דר באלו משנה לשנה וע"כ נקרא הדר ושמו מריחא עליו. וע"ל העלה טוב לברך על פרי חדש ולהוציא בו גם את זה. [ולמה מצד סברת השואל אם יצא בברכת שהחיינו של שעת נטילת לולב, הייב כדיון שמהננו שאין מברכין על הראיה כלל הי"ל כמכוון שלא לצאת בברכת שהחיינו על המבדל על המצוה מידי חיובו לברך על הראיה והאיכתי

הפרי, וא"כ לא יצא יד"ח בהאי ברכת]. ומאי דמספקא ליה להכתוב סופר פשיטא ליה **להלכות** [ח"ב סי' רנז]. דנשאל נמי האם יש לברך שהחיינו על האתרוג, והשיב בפשוט דטוביית הגמ' ב"ה [יד]: משמע דאין בו חיידוש שדר' ג' ו' שנים באלו, ומדינא ה"ל ליהודי כירק לכל דבר.

וכ"ל לדינא **הגרא הויטב** (סי' רכח ס"ק א') פ"י דבר המבדל שכתב "פרי שאינו מתחדש שמה לשנה", ור"ל - או י"ל הפ"י שיעמוד על העץ יותר משנה וכו'. ובתשובות **שער אפרים** סי' ל"ה אתרוג שהוא דר באלו משנה לשנה שאין לברך עליו שהחיינו, ועיני בהלכות קטנות לגבי ההלכות קטנות [ח"א סי' רל"ז [ח"ב סי' ר"ז]. ע"ל.

וכי"ב בח' **ממור וקציעה** [סי' רכה] דפרי העומד באליו יותר משנה כגון אתרוג הדר באליו משנה לשנה, וכן בנות שוח ודומותיו, אין לברך עליהם שהחיינו, דכוון שיעמודו בייחודתן כל ימות השנה אין הנאה נרגשת בחידושן. אמנם אין לחדש דמדינתו שמבאיין האתרוגים מאריך רחוקק שמהא פשוט שראוי לברך עליהן זמן מיד בראייתן שהיו דאז עבר זמן פר שלא ראה אותן חדשים, שהישינם אין מראיתן עליהן וכבר צמקו ויבשו להם ולא נשא בהם תוארו והדר, שא"כ לא נבדל על תפוחים וכיו"ב שמתקיימין יותר טיבוב אתרוגים, אלא ודאי איל"פ שנמצאו מפורזט שנים מברך על החדשים הלהים והרטובים. ואע"ל דקמברך עליוהו בעת מצוהו ליכא למימר דנסמוך אומן דמצוהו, דהייא מילתא אחריתא אלא משום המצוה בלחוד, ולא משום הנאה, וברכת הראיה הנאה היא וחי"ב בה מ"ד.

וע"כ כת' לתמוה אמאי אין מברכין על האתרוגים שהחיינו, ואי מחמת דלאו לאכילה בעמ"ל הוא, לא ראה מילתא הוא הורואה פ"י חדש מברך איל"ג פ"י קאביל מיניה, ל"ש הכא דסוף סוף ודאי לאכילה נמי קאי, ואפי' לא קאי אלא ליהווא בעלמא נמי בעי ברכוה ארזא.

ובמ"ב (סי' רכה ס"ק טז) בביאור דברי הש"ע שכת' דפרי שאינו מתחדש שמה לשנה יש לברך מברך עליו שהחיינו, כ"י: ד"ה שאפי' בימות החורף אינו משתנה מראיתו כגון אתרוג וכדו', ומעלה זו שדר באלו משנה לשנה, שיעון עשומד בייחודתן כל השנה אין הנאה נרגשת בחידושן.

וציין **שערי צדק** [אות יט] מקור דבריו **הב"י אפרים ממור וקציעה** אולם לא נהיב המ"ק דבמדינתו שמבאיין האתרוגים מאריך רחוקק יש לברך עליהם מיד בראייתן איל"ג דמברך עליהם שהחיינו בשעת נטילת הלולב.

אביא דצ"ע טובא דהמעין בש"ת שער אפרים יראה ממש איפכא, דהתם מבאר להדיא דס"ל דשפיר אפשר לברך על אייתת האתרוג שהחיינו.

וכבר מציינו שעמד בכך **פרי האדמה** [ח"א הל' ברכות סי' ד] דנשאל בענין

האם מותר לאכול גבינה בשולחן שקטן אוכל בו בשר

א. הנחת בשר וגבינה על שלחן שמסדר בו התבשיל. ב. הנחת בשר על שלחן שאוכל עליו גבינה (או להיפך). ג. אוכל בשלחן ארוך. ד. אוכל עם אחרים. ה. עושה היכר בינו לגבינה. ו. אוכל עם קטן. ז. ממנה שומר שיזכרנו.

א. הנחת בשר וגבינה על שלחן שמסדר בו התבשיל

איתא **בחולין** (קד) [נותן אדם בשר בצד זה וגבינה בצד זה בשולחן שסודר עליו התבשיל ואינו חושש. וכן פסק **השו"ע** (סי' פח סעי' א)]. וביאר **באיסור והיתר** (ככל מ' אות יב) דמאחר דהוי לפי שעה לא חיישינן שמא "יתערבבו" יחד.

והנה מסתימת לשון הפוסקים משמע שאין חילוק בין בשר עוף לבשר בהמה אלא בכל גוונא שרי. וכ"כ **בדרכ"ת** (שם סי' פח) דלא כהראב"ה חסודר דקא בשר עוף מותר. ועיי' **ביד אפרים** (סי' פח ע"ג) וד"ה (גורא) שכתב שמי שאכל בשר מותר לו לעסוק במאכלי חלב ולא חיי' דמא אתי למכיל מיניה אם אין דרך שהמתקט לתוך המאכלים יאכל ממנו בשעת התיקון, והכל לפי הענין, ואם שנים עוסקים וידעו זמ"ז שאכלו בשר ודאי אין להחמיר דמדכרי אהדי כדקיי"ל לענין קריאה לאור הנר, ע"כ. אולם **בערוה"ש** (אות יא) נקט דלא חיי' כלל שמא ישכח ויתן לתוך פיו.

וכתב **ביד אפרים** (כאן) ע"פ דברי הרמ"א בסי' צ"ה (סי' ו), דגם בשלחן שסודר עליו התבשיל לא שרי אלא במכוסים דוקא, אבל במגולים אסור לתתלה וכמ"ש בסי' צ"ה דאסור להניח כד של בשר אצל כד של חלב דשמא יפול מזה לזה. אמנם עיי' **בדרכ"ת** (סי' ט) דבשלחנות שלנו שהם ארוכים וגדולים וזה עומד בצד זה וזה עומד בצד זה ויש הפסק גדול ביניהם, מסתבר דאפי' כשאינם מכוסים שרי, ע"כ. אלא דמשלחן **האיסור והיתר** עומד בצד זה ויש הפסק גדול ביניהם, מסתבר דאפי' **הנחת בשר על שלחן שאוכל עליו גבינה (או להיפך)**

אלא שמבואר **בחולין** (קד-קט) דאע"פ שבשלחן שסודר עליו התבשיל לא שרי אלא במכוסים והוא ואפילו בשר חיה ועוף על שלחן שאוכל עליו גבינה בשמא יפול באילפס ורחה. וכן פסקו **הט"ו** (סי' פח סי' א) משום שמא יאכלם יחד. [ועיי' **בהפלאה** (אות א) דאפי' אינו שלו והוא אכסנאי המקפיד אפ"ה חיי' שמא יאכל, והביאו **הדרכ"ת** (סי' ב) ועיי' עוד **ברש"ש** (חולין שם) שדייק מלשון התנא שכת' כל הבשר כו' אסור להעלות עם "הגבינה", דלכך שביק לישאנא דתתב ביה ונקט גבינה דאילו חלב שהוא נוזלי ואין מעלין אותו אלא בכלי דהוי כעין תפיסה אחת לא גזרו. והביאו **בדרכ"ת** (סי' ה) וסי' ט). וכדבריו נקט **הרשב"א** (אות ה) אלא שבהגה שם פסק ע"ז, עיי"ש. ולפי"ז בקבוק תינוק שיש בו חלב אין בו איסור אולם אם יש בו מאכל עם הנאכל אף בצלחת וכדו' י"ל דיש לחוש. ויש לדחות שהבקבוק גופא הוי כהיכר. ואף לסוברים דהיכר לחוד מהני י"ל דהכי עדיף מהיכר שאין הדרך של גדולים כלל לשנות ממנו].

ועיי' **בש"ך** (סי' ב) שנקט דדוקא בשר כשר אסור אבל מותר להעלות בשר נבילה על השלחן שאוכל עליו בשר כשירה דבדילי מיניה, אלא דמ"מ לחם של איסור אסור דלא בדילי מיניה דעל הלחם יחיה האדם. ועיי' עוד בזה **בדרכ"ת** (סי' יב).

ג. אוכל בשלחן ארוך

והנה עוד שנינו במשנה **בחולין** (קז) שני אכסנאי אוכלין על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה ואין חוששין. וכן פסק **השו"ע** (שם), ועיי"ש כמה תנאים בזה. וכתב **הב"ח** (סי' פח אות ב ד"ה ומצאתי) בשם **המהרש"ל** (בביאור על הטור על סי' פח) דביושבים רחוקים זמ"ז בבדי שאין יכול לפשוט ידו ולטרוח מאוכל חברו שרי לדברי הכל בלא איכרא, ע"כ. וכן פסקו **הפרישה** (שם אות ג), **הפמ"ג** (שם

סי' פח) ו**הנה"ח** (אות ה) ו**הערוה"ש** (ע"ד אות ח). ויש להסתפק האם הבי"ח ודעימיה התיירו בכ"ה"ג משום שאיכא היכר או דלמא ההיתר של הבי"ח אינו מטעם היכר, אלא עדיף ממנו דהוי כאוכל בשלחן אחר. ואם נימא כטעם **הראשון** י"ל דאסור לאכול בשר כשמונה בשלחן גבינה לדעת המחמירים הלכן היכר לא מהני אם ליכא דעות. שוי"מ **בתשובות והנהגות** (ח"ב סי' שצא ד"ה האוכל ד"ה ומ"מ) שאע"פ שנקט דיש ליתור בב"ח בשלחן א' מ"מ מהני להרחיק באופן שכשהוא יושב עכשיו א"א להחזיק בידו כל א' מהם וצריך לעמוד וללכת כדי לקבלו, ע"כ. ועיי"ש דאפשר דאם אוכל במפה אחרת מהני אף בכ"ה"ג, כי זה עדיף מהיכר דעלמא.

ד. אוכל עם אחרים

והנה **במש"ב שבת** (ג) מבואר דשנים שמכירים זה את זה שאוכלים בשלחן רשאיין לאכול זה בשר וזה גבינה אם עושים היכר ביניהם, כי בכ"ה"ג איכא דעות שזיכרו זה לזה ועוד דאיכא היכר, אבל בלא"ה אסור. ועיי' **ברש"י** (שם) דביאר דאין לחוש שאיכא זה משל חברו, ע"כ. מבואר דמבריו דאם מכירין זא"ז יש לחוש שמא יאכל משל חברו (ולא דיש נפ"מ בין הטעמיה שיש סוברים שלא בשב"ז בשבת ויג' ד"ה שאין מכירין). וכן הו"ו **ברש"י** (ת"ה"ה הקצר), ומבואר שם דלא חשש לפשיעה אלא שישכחו. וכ"כ **באיסור והיתר** (ככל מ' אות יג) דחיי' שמא ישכחו ויאכלו. אולם **הר"ן** (שם לה. ברי"ף ד"ה צורה) כתב שהחשש הוא שמא יתן א' לחברו ויפושע ויאכל, ע"כ. וכן דעת **הבית יעקב** (סי' ט).

ולכא"ו י"ל דיש נפ"מ בין הטעמיה שיש גורא שם א"עשה היכר או דעו חברו וידע מזה, דלפי רש"י דחיי' שיאכל משל חברו, אין לחוש בזה לאותו א' שיועד מההיכר, אבל לפי הר"ן דחיי' דשמא יתן לו חברו עדיין יש לחוש שיושיטו לו, אלא ד"ל דמ"מ מהני ההיכר להזכיר לא לקבל ממנו, אלא שמחמת דלפי הר"ן חיי' לפשיעה דאחר שיושיט לו, תו לא מועיל ההיכר. וצ"ע.

ה. עושה היכר בינו לגבינה

ומהש"ס הנ"ל מבואר דשנים שאינם מכירים זה את זה שאוכלים בשלחן רשאיין לאכול זה בשר וזה גבינה אם עושים היכר ביניהם, כי בכ"ה"ג איכא דעות שזיכרו זה לזה ועוד דאיכא היכר, אבל בלא"ה אסור. ועיי' **בביאור הגר"א** (סי' פח אות ג). ולפי"ז באופן שאוכל בשר על שלחן שמונה עליו חלב (או איפכא) לא מהני היכר דהרי ליכא דעות. וכן פסקו **הזבחי צדק** (אות יא) ו**הנה"ח** (אות טו). וכן הביא **הדרכ"ת** (סי' יח) בשם **המהר"ם מרוטנבורג**.

אלא **שבחמכת אדם** (ככל מ' אות יא) מבואר דמהני היכר אף בכ"ה"ג, וצ"ע משי"ל הנ"ל. וכן **בתשובות והנהגות** (ח"ב סי' שצא) הביא בשם **גאון מסלוצק** צ"ל כדברינו אלא דתב דאפשר דאף דשני"ל לא מועיל, אבל במפה אחרת דומה דעתו שלחן אחר עדיף מהיכר בעלמא ולכן מותר גם באדם א', ע"כ. אלא שבאמת י"ל דל"ל להחכי"ל אדטעם דבעינן דערת הוא כדעת צ"ע דחיי' שמא יקח משל חברו ועיי' היכר לא חיי' כיון שהדבר יזכיר לו להימנע מזה אבל לעולם לא בעינן דעת של שתייהם ועיי"כ ס"ל דמהני היכר אף כשאוכל לבד. ודו"ק.

ו. אוכל עם קטן

ואם נימא כדעת המחמירים לעיל יש לומר שאסור לאכול בשר על שולחן שקטן אוכל גבינה (או איפכא), דקטן אין לו דעת, ואי"כ אין כאן "דעות" אלא היכר בלבד דלא טגי כנ"ל. וכן כתב בספר **ביד השלחן** (סי' יד) להחמיר בזה. ולפי"ז י"ל דה"ה א"א אוכל עם עכו"ם המכיר שיש סוברים שלא אוכל (העכו"ם) איסור מותר לאכול עמו. [עיי' **דרכ"ת** (סי' ט) דדעות בזה], ומ"מ י"ל דיוודו שאסור לישראל לאכול עם עכו"ם האוכל גבינה (או איפכא) המותרת לישראל, כיון שאין כאן דעות דהרי אינו מועיל כשומר שהרי אינו יודע דינים אלו (ואף אם יודע לו האיסור י"ל דלא מהני כיון דלא אחש להתמתרם. אולם שו"ר **בבית יעקב** (סי' יג) שבאופן שעכו"ם יודע לא חיי' לשמא יושיט לו אבל שהישראל יקח עצמו חיי' אם שוחה זמן מרובה).

אלא דיש לחלק לענין קטן על פי משי"כ **הקובץ הערות** (סי' טו אות ה) דב' דינים יש בקטן, א' קטן שלא הגיע לכלל דעת דהוא כשורט"ה, ב' קטן פיקח שיש לו דעת כגדול, ומה שהתורה לא מחשיבה בשרו. ועיי' **באג"מ** (ח"ב סי' ח) שכל התינוקות משהגיעו **במהרה שיק** (ח"ב סי' רסט י"א ד"ה א"ה) ו**במנחת שלמה** (תני סי' נח אות ג ד"ה ב"ה ב"ה). ועיי' **באג"מ** (ח"ב סי' ח) שכל התינוקות משהגיעו לפעוטות יש להם דעת כל חד לפום חורפיה וגו"ה"כ שנידון כשנידון כגון ב' ברע. וכן **בתיבויטא זוננפלד** (סי' פו ד"ה ולא). ועיי' **בתת"ס** (ח"ב אה"ע סי' קעב). וכן דעת **הגרח"ק שליט"א** (אשי ישראל אות רסט) דקטן שהוא בר דעת מהני כשומר לענין תפלת מעריב. ולפי"ז יש לחלק לומר דאם הקטן אינו בר דעת אסור לאכול עמו באותו שלחן אחד בשר ואחד גבינה אבל אם הוא קטן שהגיע לכלל דעת מחליט דינא כקטן "דעות".

אולם שוי"מ **בערוה"ש** (אות ט) רעה אות ה' שכת' לענין קריאה לאור הנר בשבת דקטן לא מהני שישמרנו שלא יבוא להטות את הנר, **דאין בו דעת נכון "לעכבו"** קודם ההטייה וכ"ש דעכו"ם אינו מועיל, ע"כ. ולפי דבריו י"ל דה"ה אפילו אם הקטן בר דעת מ"מ אין בו דעת נכון "לעכבו" שמתעורר עמו בשולחן שלא יכשל. ולפי"ז י"ל ששרי כבר דימה הגן המלך סוגיא דידן לשמירה לענין קריאה לאור הנר בשבת, וכן מבואר ביד אפרים הנ"ל שמילפינן מסוגיות אלו. ולא דמי לשמירה לענין תפילה הנ"ל דקטן מהני דהוא רק ליהיכריו. צריך להתפלל ואין הדבר תלוי בשמירה על מנת לעכבו. ומי"מ י"ל דידוה הערוה"ש דקטן שהגיע לכלל דעת לעכב מהני.

ז. ממנה שומר שיזכרנו

ויעריין **בגן המלך** (אות ט) שכת' שבאכיל בשר על שלחן שמונה בו גבינה אסור אף כשמעו"ה שומר. ואע"פ דמהני שומר לקרוא לאור הנר בשבת, שאני התם שאינו חששא בעלמא שמא יכהה אור הנר ויבוא ממוך כד תלקה, אבל הכא צריך שתהא השמירה תדירית שלא תזוז עינו ומחשבתו כלל, והא לא אפשר, ע"כ. וכן פסקו **הרע"א** (סי' פח אות א) ו**הנה"ח** (שם אות ב). [וכסברת הגן המלך כת' **הט"ז** (סי' תרע"ד סי' ד) דבשמנים הפסולים לא מהני אחר להיזהר מלהטות, והביאו **המ"ב** (סי' רסט סי' ד) ו**הנה"ח** (שם אות ה), ועיי' **ביד אפרים** (סי' תרע"ג על ה"ט"ז סי' ד) ו**ביתוספת שבת** (סי' רעה)].

אלא **שבנתיב צדק** (סי' פח אות יא) יצא לחדש שבצירוף עשייתו מהני שומר. וכ"כ **הנה"ח** (סי' פח אות טו). אלא דלכאורה עצה זו צ"ע, דהרי אם נאמר כסברת הגן המלך הנ"ל דלא מהני שומר כי בעיי' שתהא השמירה תדירית שלא תזוז מחשבתו כלל, אי"כ אף אם עושה שינוי מ"מ אכתי אין כאן דעות, וצ"ע.

ז-מסקנה דדינא-

העולה לדינא, א' אסור להעלות בשר בהמה ואפילו בשר חיה ועוף על שלחן שאוכל עליו גבינה שמא יבא לאכלם יחד. ב' שנים שאוכלים בשלחן רשאיין לאכול זה בשר וזה גבינה אם עושים היכר ביניהם. ג' אף אם אוכל עם קטן על השלחן מועיל לעשות היכר, ובתנאי שהקטן הגיע לכלל דעת. ד' אם אוכל עם עכו"ם האוכל בשר כשר (או גבינה כשרה) לא מועיל היכר. ה' אסור לאכול בשר (או גבינה) על שלחן שמונה עליו גבינה (או בשר). ויש מקילים אם מרחיקים באופן שכשהוא יושב צריך לעמוד על מנת לקחתם. ו' אף כשממנה עליו שומר אסור לאכול בשר על שלחן שמונה עליו גבינה, ויש מקילים בזה אם עושה היכר (בנוסף לשומר).

פ"ה הסברס מה ברכתו ומה דינו לענין ברכת שהיינו, והביא בתוך דבריו דברי **הג"י בש"ר** מנוח דעל עשב המתחננו כגון אלהבאקא וכיוצא אין מברכין שהיינו שהרי פעמים יכול להתקיים כל השנה משא"כ בקרא ובשאר אחרונ הארץ והעץ, ולפי"ז כתב להקשות שהרי אחרונ הארץ באין כל השנה ואנו מברכין עליו שהיינו כגוונא מה ענין הקודש ירושלים ת"ו שמתקיים חנינות אחרונם גדולים הנקרא סידרא בבית הכנסת בליל של ראש השנה לברך שהיינו, והרב עטר אפרים בסי' ל"ה פשיטא ליה כלאחר אפי"ה ע"ד דמברכין עליו שהיינו, וכ"כ שכתב רש"י סי' ח' ודברי הגביר היטב שכתב שמהני דהשעה אפרים שלא לברך שהיינו ע"פ שהרי אדרבה התם פשיטא ליה דמברכין שהיינו על האחרונ א"ה. איבאר דמ"ש הפ"ה האדמה דהשעה אפרים כת' כן שמהני דש"ל, צ"ב דהיש"ל לא הו"ה מ"מ ענינן ברכת שהיינו על ראית האחרונ, אלא דהשעה אפרים דייק דמבריו ומלא ל"ל לברך שהיינו ביום הראשון ע"ג מ"מ מוכח דס"ל דא"א לברך שהיינו על הראיה בשעת הנטילה, ואף ידוק זה דהח"ט ע"ש.

וכתב דע"ל שמש"ל הר"ח והב"י ז"ל שחיינו רבינו מנוח דעל האלהבאקא אין לברך שהיינו כיון שיכול להתקיים כל השנה, היינו שהפירות עצמם גדלים בכל השנה כולה ואין להם זמן קבוע לגדולם כלל, משא"כ אחרונ והסברס שזמן גדילתן קבוע והוא מ"ח"ח תמוז עד תשרי, ואי"כ מה שמצא מהם אחד מאלו לא מקרי מתקיים כל השנה, ושי"ך שפיר לברך שהיינו בהגיעם לזמן גדילתן הקבוע. והרי בר"מ ז"ל **בספר הלכות** סי' ר"ג שכתב דאחרונ אין מברכין עליו שהיינו צ"ע. עכ"ד.

ונבשר חמד [מברכת ברכות סי' ב' אות ב] ת' להגיר על דברי **החסד לאלפים** דבריו דבניו הבניא דברי הפ"ה האדמה - דעל הסברס ועל הסידרא (הוא פרי כמון אחרונ גדול) מברך שהיינו, דא"פ שדר באינלו כל השנה אין בכך כלום כיון שיש לו זמן קבוע לגדילתו, וכן נוהגים בירושלים עיי"ק. אולם שם באות כ' כתב דעל האחרונ אין מברכין שהיינו. וכתב דאגלי יש איה חילוק ביניהם ואין איתנו וידע. ועיי' להרב **יפה ללב** (סי' רכה אות ו) שכתב בטעם האחרונ שלא לברך עליו שהיינו דשהו לירק כדתנן בפ"ב דביכורים. ויש לפקפק בטעם זה. עכ"ד.

הש"י חמד. וחס' לעינן בדפוסים החדישים הביאו ריש דברי **החסד לאלפים** כנהגות בו המחבר, ואינם מדברי **החסד לאלפים**, ואם הוא כדבריהם אי"כ ליכא ראייה מדברי **החסד לאלפים** חלקן בין סידרא לאחרונ, אלא מדברי בנו, והחסד לאלפים עצמו אבנן ש"ל לדינא כדברי הפ"ה האדמה].

ואשר איש חי [ראה אות יא] הביא דברי הפ"ה האדמה שהעיד שבירושלים עיר הקודש נוהגים לברך על האחרונ שהיינו. וכתב שבעיור האחרונ הוא מתוק אף אינו מצוי הרבה כי אם מיט, והמנהג בביתו שכל שאוכלים האחרונ קודם חן הסוכות מברכים עליו שהיינו, אבל אצל קהל דעתו אינו מצוי אצלו לאכול קודם סוכות ועוד אנו אוכלים אותו אלא בל"ל שגשט ואלו אין צריכים לברך עליו שהיינו מפני שכבר ברכו שהיינו בבטילת הלולב ובהו נפטר גם האחרונ מ"מ האחרונים ז"ל.

העולה לדינא דח"ה האחרונים אם יש לברך שהיינו על פ"ה המתקיים על עצו במשך כל השנה אולם זמן גדילתו קבוע, ודעת **המש"ב** דלמעשה אין לברך עליו שהיינו, אולם **בני ספרד** שישבו בירושלים עיי"ק נהגו לברך עליו שהיינו. [עיי' לענין אחרונ כב"ז שכבר ביד עליו שהיינו בשעת הנטילה, ח"ה האחרונים מה דינו, וא"כ י"ל דאף בני ספרד יש להם לקבוע גושב אל תעשה (דאף בברכת שהיינו אומינן ס"ל היכא דליכא מנהג וכמ"ש הפ"ה האדמה (שם)].

פניני מוסר

עניני בטחון בה' - גדרי ההשתדלות

"מבדדו שר פה רב" מלק. אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף. ולא פנה אל רהיב שיעל ידו בשאר אל המעשים כי אם וכתרנו והזכרתנו נתוסף לו שתי שנים. ורבי הקרו על המדרש שם שאמר בתחילה זה יוסף. וביאורו הפשוט, דהנה באמת התורה התיירה לאדם ההשתדלות בצרכיו וכו'... ועיקר ענינו יש לומר דזהו **כלל לאש הישראלי שיהיה לבו שוקט ובוטח בה'** והא התיירה התורה להשתדלות הוא משום דלא כל אדם יכול להגיע למדרגת הבטחון הגמור **ולכ' התורה לו ההשתדלות כדי שיהיה לו סיוע שיגיע למדרגת הבטוח, וצריך כל אדם לחשוש לו מלאכה ועסק בדי שיהיה נקל לו לבטוח בה'**, וכמו דמצינן בכל התורה שהתייר לפעמים כדי שיהיה לו סיוע ללא להמדרגה המבוקשת, וכמו שאמר לעולם יעסוק אדם בתורה ובמנוח אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה לא לשמה, התורה שלא לשמה כדי שיהיה סיוע ללא לבחי' לשמה.

וא"כ שיעור ההשתדלות הנרצה אינו שיהיה בכל אדם רק כל אחד לפי ערכו, דמי שיכול להגיע לבטוח במעט מלאכה אף מה שרובה להשתדל יותר מפי' הנדון לו על השיעור נכ"ו וישבו לו להטא נגד מדת הבטחון כי הרבה הלכות אחרי ההשתדלות ולא טעה, ומי שבטחונו עדיין קטן משל חברו יוכל לעסוק במלאכתו יותר מתבירו עד שגם הוא יהיה יכול להשקט רוחו ולבו לבטוח בה', **ועיקר בחינת בטחון הוא השקטת רוחו ולבו להשקט על ח' יבואו**. וכיון שרואין אנוני שיעור ענינם אם על זה הוא מוכה מזה דכל כך היה בטחונו גדול עד כי גם על המעט למותר נחשבה לו, ומהו העונש ניכר גדול בטחונו מה שאין לעיור ממש. והוה שאמר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף ולא פנה אל רהיבם דלפי גודל בטחונו לא היה לו לפנות כלל אל רהיבם ואפילו בדבירו קל'. (בית הלוי פרשת מקץ)

נעוץ ע"י מחבר קונטרס
"עבודת המועדים"

העלון תורם בעילום שם להצלחת התורם בכל הענינים

© מעותא עם מיקתא - שנת ה'תשפ"ב - 02 571-3932 - בין השעות 19:45 - 20:15